IV.

ИЗВѢСТИЯ

НА

Варненското Археологическо Д-ство

1910.

МАТЕРИЯЛИ

за изучване историята на гр. Варна и окржга.

(Съ три таблици и 5 обр. въ текста).

ВАРНА
Издание на Варненското Археологическо Дружество
1911.

IV.

Пазители на проходитѣ.

(Съ една таблица).

Къмъ привилегиитѣ на християнското население (рая) въ османската империя принадлежи между други и пазене на проходитѣ.

Пазенето извършвали *пазители* или *дервенджии*, които се подраздѣляли на „*сѫщински дервенджии*“ и на „*кулавузъ бюлюзи*“. Послѣднитѣ били длъжни да слѣдятъ и разузнаватъ движението и намѣренията на неприятелскитѣ войски въ военно врѣме [1]).

Споредъ турскитѣ законици отъ XVI вѣкъ (прѣведени отъ Hammer) дервенджиитѣ давали на всѣки 30 кѫщи по една стража като били освободени отъ всички царски данъци; тѣ платили само 12 вмѣсто 25 аспри за данъка „испендже“ и освѣнъ това едно „киле“ ячмикъ. Никой пѫтникъ не смѣялъ да имъ земе нито сѣно, нито слама, нито хлѣбъ, нито пиле. Мнозина отъ дервенджиитѣ, както се изрично казва въ законника, притѣжавали царски фермани [2]).

Такъвъ ферманъ притѣжавало населението на с. с. Ваковъ, Ново село и Бинкьой (въ Каваклийско [3]) и др.

Евлия Челеби говори за старото укрѣпление надъ селото Овчага (Провадийско), че тамъ зимали бачъ за проходящитѣ търговци и ги прѣкарвали здрави и читави [4]).

Пазене проходитѣ ставало по единъ доста примитивенъ начинъ т. е. съ удрене на малки барабани (даули) въ стра-

---

[1]) Минало. Научно списание. Ред. Г. Д. Баласчевъ. I 1909. кн. I.

[2]) Des osman. Reiches Staatsverfassung etc. Wien 1815, 1,304 и др.

[3]) Вл. и К. Шкорпилъ. Нѣкои бѣлѣжки върху археологическитѣ и историческитѣ изслѣдвания въ Тракия. 1885 стр. 86 и 87. Селото Бинкьой не сѫществува вече.

[4]) Д. Г. Гаджановъ. Период. списание XXI стр. 648.

жарски сламени колиби край пѫтя, щомъ се появила отдалечъ нѣкоя кервана [5]). Селенитѣ въ с. Ваковъ разказватъ за прадѣдитѣ имъ какъ сѫ излизали по пѫтя за Одринъ, когато минавала поща и какъ биели отъ врѣме на врѣме на едно тъпанче за да насърдчатъ пѫтницитѣ и въ случай, че сѫ се появили разбойници да повикатъ помощь съ по-силно биене [6]). Въ околностьта на с. Ваковъ се намира единъ връхъ, нарѣченъ Даулъ Баиръ (тъпанченъ връхъ); тукъ стояла стража и биела барабанъ. Пѫтницитѣ хвърляли на барабанчика по 5—10 пари милостиня. Въ селото има развалини на пощенски ахари (мензилъ хане). По пѫтя за Одринъ минавали за Цариградъ дружини *„войници“*; прѣдводительтъ на тѣхъ (чаушинъ) носилъ знаме и на главата лѣсичена опашка.

За пазителитѣ на проходи притѣжава Варненския музей единъ интересенъ турски документъ, подаренъ отъ К. В. Поповъ. Ето съдържанието на документа, прѣведенъ отъ Д. Ихчиевъ:

„Селото Гидикли (Сливенска кааза) споредъ както е било записано въ правителственитѣ тефтери съ дата 1165 г. отъ Егира (1751 г. слѣдъ Р. Хр.) е било населено само съ рая, отъ които четири сѣмейства сѫ били записани за Аварисъ—Ханекешлери [7]) и други 39 сѣмейства рая, които сѫ живѣли тамъ, сѫ били отъ тайфата „дервенджияни“. Тѣзи рая, като дервенджияни, сѫ били простени и не сѫ изплащали на правителството никакви данъци и бери, а се считали за рая привилериговани. Въ султански тефтеръ, съ дата 1165 год. (1751 год. слѣдъ Р. Хр.) скрепенъ съ турата на Султана — това нѣщо е било тъй записано и тъй се е знаяло отъ властьта.

Султански сѫщи тефтеръ се съхранява и до сега въ старата султанска архива пазяща се при императорската Дефтерхана. Мѣстнитѣ сѫдебни и административни власти били доложили на правителството, че жителитѣ рая на това село не се занимавали нито съ земледѣлие, нито съ орание и посѣване на земята; тѣ били крайно бѣдни хора.

---

[5]) K. Iirecek. Cesty st. 77.

[6]) Вл. и К. Шкорпилъ стр. 86.

[7]) Раята Аб.-ханекешлери се считали онѣзи рая, които били обложени съ тежки данъци, или които изпълнявали тежки служби по мореплаването.

Д. Их.

Отъ страна на правителството тъзи рая селени били натоварени да пазятъ както прохода, наречень „Ембелъ-Оглу Богази[8]) *лъжащъ по пѫтя за гр. В. Търново, а тъй сѫщо и проходитъ и дервентитъ които се именуватъ подъ едно име „Тузлукъ-Богази“* [9]). Лицата, които прѣминаватъ тѣзи боази като: пѫтници, търговци, кираджии и др. хора, ще могатъ да бѫдатъ напълно обезпечени за тѣхното безопасно минуване, до като трае това пѫтуване до края на границитѣ отъ тѣхното село. Дервенджиитѣ сѫ задължени да пазятъ тия два проходи, за да не стане нѣкоя печална загуба на минувщитѣ отъ тамъ пѫтници. Слѣдователно, пѫтующитѣ отъ тамъ ще могатъ по тоя начинъ да минаватъ безопасно тѣзи проходи, безъ никаква опастность за живота и имота на пѫтницитѣ. Въ случай, че по тѣзи опасни мѣста би се появили хайдути, то дервенджиитѣ ще иматъ грижата да прѣслѣдватъ хайдуцитѣ и ги наказватъ най-строго. Длъжностьта на дервенджиитѣ ще се състои въ това, щото тѣ строго да наблюдаватъ двата горѣобозначени проходи за да бѫде по тѣхъ пѫтьтъ свободенъ и безопасенъ за всички онѣзи хора, които поради търговията си и по други причини ще минаватъ отъ тамъ. А появившитѣ се тамъ хайдуци ще ги прѣслѣдватъ по единъ най-строгъ начинъ. Службата си дервенджиитѣ ще изпълняватъ честно и акуратно и тѣ като такива, се записаха на ново въ царскитѣ книги за да изпълняватъ тази служба, когато потрѣбва.

Това нѣщо като се записа въ главния царски тефтеръ, се регистрира сѫщото и въ мѣстнитѣ официални сиджилати — било за условията на тѣхната служба, па било и за тѣхната привилегия и за опрощаването имъ на всички правителствени данъци, като за сѫщия случай имъ е билъ издаденъ Височайши царски ферманъ, съ дата 19 зилкааде 1165 г., който ферманъ е и надлежно регистриранъ.

Ето поимения списъкъ на тайфата дервенджии, живущи въ с. Раково (Сливенска кааза); Станъ, веледи (синъ) Тодоръ, Ганчо веледи Панчо, Радулъ веледи Досю, Момчилъ веледи Никола, Петко веледи Енчо, Никола веледи Стоянъ, Бано ве-

[8]) Този проходъ минава отъ Сливенъ край с. Раково прѣзъ Демиръ капия за с. Стара рѣка и нататъкъ за В. Търново.

[9]) Отъ с. Раково за с. Кипилово (въ Тузлука),

леди Фильо, Станъ веледи Сѫбо, Стоянъ веледи Фильо, Добри веледи Давидъ, Аврамъ веледи Доси, Драганъ веледи Киро, Стаматъ веледи Баьо, Стоянъ веледи Ионъ, Нико веледи Цено, Доди веледи Тодоръ, Кости веледи Байчо, Стефко веледи Радо, Цено веледи Фило, Пето веледи Стоянъ, Конде веледи Тодоръ, Киро веледи Стоянъ, Бато веледи Дечо, Дончо веледи Петръ, Данко веледи Пенко, Станъ веледи Драганчо, Драганъ веледи Марко, Стоянъ веледи Иванчо, Драганъ веледи Земанъ, Станчо веледи Делчо, Алчо веледи Дамо, Стоянъ веледи Георги, Вълко веледи Пело, Георги веледи Иванъ, Вълко веледи Божинъ, Насто веледи Тодоръ, Админъ веледи Пенчо, Кицо веледи Фильо, Иорданъ веледи Марко, Добри веледи Цено, Доне веледи Сѫбо, Вълко веледи Пенчо, Тиме веледи Тодоръ, Радъ веледи Пенко, Тодоръ веледи Коле, Петко веледи Бошко, Драганъ веледи Бано, Стоянъ веледи Делчо. Вълко веледи Нано, Вълчо веледи Дако, Марко веледи Божилъ, Гицо веледи Нико, Ионъ веледи Никола, Нано веледи Никола, Боди веледи Стоьо, Будимъ веледи Доси, Вълко веледи Пешо, Тодоръ веледи Гиго, Недо веледи Вълчо, Дашко веледи Боне, Тодоръ веледи Марко, Ганчо в. Бенчо.

Чифлицитѣ на Кьосе, на Доси и на Симе сѫ били населени съ привилигированата рая, чиито сѣмейства сѫ слѣднитѣ: Пеьо веледи Вълко, Насо веледи Никола, Тодоръ веледи Георги, Радъ веледи Пано, Доси веледи Нико, Никола веледи Стоянъ, Нано веледи Драганъ, Ненчо веледи Добре и Славчо веледи Добре.

Въ земитѣ на тѣзи три чифлика, както и въ означеното с. Раково, живѣятъ отъ тайфата „дервенджияни“ 73 сѣмейства, на чело на които стои по единъ домакинъ.

Стари коренни раи отъ дервенджиитѣ сѫ броили 45 домакинства, отъ всѣко едно отъ което се вземало по единъ човѣкъ за дервенджия. Отъ сетнѣ обаче, тамъ сѫ били заселини нови домакинства отъ дервенджии на брой 28 кѫщи (ханекетъ). Въ тритѣ чифлици сѫ били заселени сѫщо 28 раи домакинства, като въ всѣки единъ чифликъ сѫ живѣли по 9 и $^1/_3$ сѣмейства. Отъ сетнѣ обаче, тѣ се заселили и по други $4^1/_2$ сѣмейства и по една шеста часть на сѣмейство, споредъ както това се вижда, че е записано въ султанския ферманъ, издаденъ съ дата 18 зилхидже 1167 г. отъ Егира (1753 г. сл. Р. Хр.).

Раята селени, които сж живѣяли въ чифлика „Лангода“ (Сливенска кааза) се състояли отъ слѣднитѣ домакинства, а именно: на Нико веледи Пенко, на Радулъ веледи Добре, на Никола веледи Петко, на Дано веледи Нано. Въ всѣко сѣмейство е живѣло по 6 члена, отъ които 4 възрастни и 2 малолѣтни. Споредъ заповѣдьта на султанския ферманъ, съ дата 18 зилхидже 1167 г., е трѣбвало да се взима за дервенджии по едно лице отъ всѣко тричленно сѣмейство.

Горното извлечение въ прѣписъ, споредъ както то е изложено по-горѣ, е снето направо отъ оригинала, който се намира въ мѣстнитѣ вакъвски тефтери, и то дума по дума.

26 Сеферъ 1168 г.

(м. п.) Саидъ Ислямъ
(под.) Мустафа.

Султанската тура фигурира съ името на Султанъ Махмудъ Ханъ I, синъ на Мустафа Ханъ III.

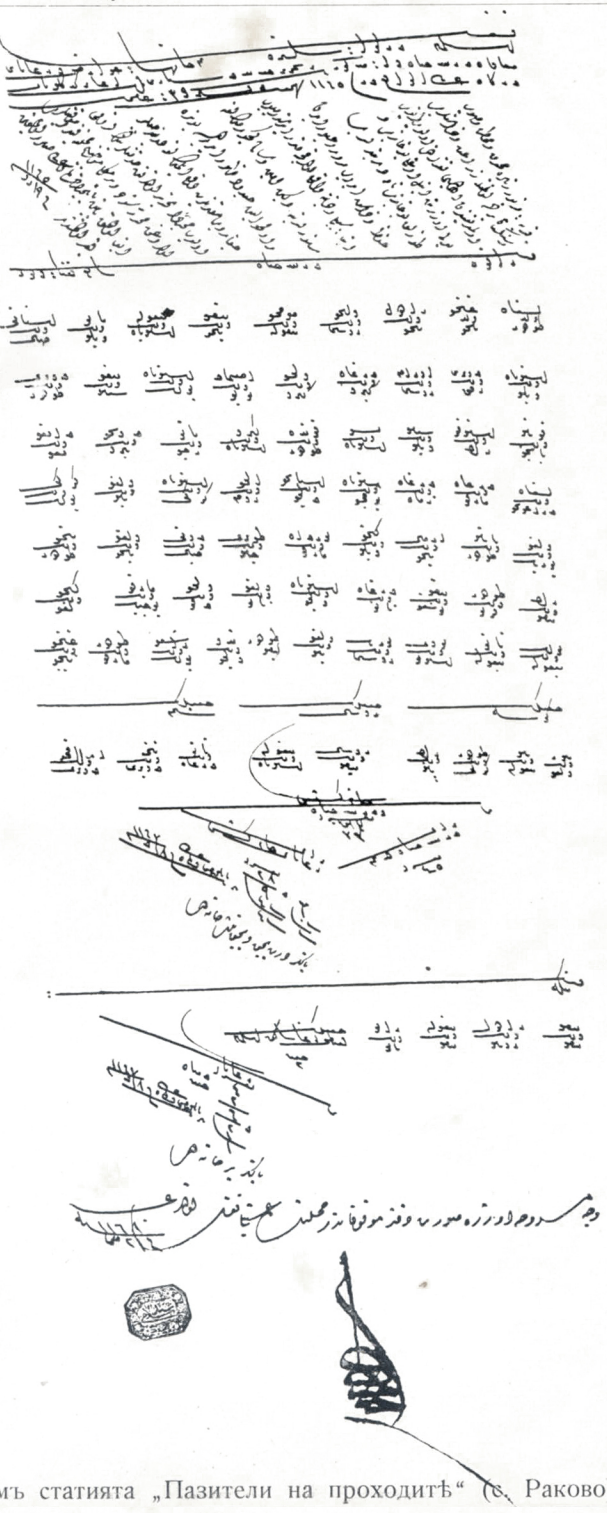

Къмъ статията „Пазители на проходитѣ“ (с. Раково).